

УДК 123:316.28«19» К.Ясперс

Шевченко З. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та релігієзнавства, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Черкаси), shevchenko.zoe@gmail.com

**СВОБОДА ЗДОБУТТЯ САМОСТІ У КОМУНІКАЦІЇ З ІНШИМ
У ФІЛОСОФІЇ КАРЛА ЯСПЕРСА**

Розкрито значущість комунікативного підходу до розуміння множинної соціальної ідентичності. На прикладі філософії Карла Ясперса продемонстровано, що відкритість до комунікації є запорукою відкритості самості до постійного варіативного самоконструювання. Взаємини з Іншим постають як критично залежні від свободи обох учасників комунікації – самості і Іншого. У «Психології світоглядів» Ясперс акцентує увагу на динамічності і багатовимірності самості. У «Філософії» Ясперс розкриває критичну залежність цих якостей самості від участі людини у екзистенційній комунікації. Екзистенційна комунікація розкриває невичерпний потенціал людини до творення нових соціальних зв'язків і закріпленні у цих зв'язках нових образів самості. Найбільш яскраво екзистенційна комунікація розкривається у любові–боротьбі, коли любов до іншої людини спонукає самість до боротьби за виявлення справжнього буття – власного та іншої людини.

Ключові слова: самість, множинна соціальна ідентичність, комунікація, екзистенційна комунікація, свобода.

Тема ідентичності особистості розкривається у філософії німецького мислителя Карла Ясперса дещо несподіваним чином – на фоні традиційно монологічної філософії суб'єкта Ясперс вбачає можливим не лише виявлення і пізнання, але й практичне розкриття, розвиток і реалізацію самості людини лише у комунікації з іншими людьми. Ідентичність особистості постає як продукт комунікації, а відповідно мало не тавтологічній самототожності самосвідомості, яку зустрічаємо у Йогана Фіхте та Георга Гегеля, Ясперс протиставляє відкрити до багатьох версій самоідентифікації творчу природу людської самості. Цю відкритість Ясперс осмислює як конкретизацію людської самості у її екзистенційній конкретиці. Місце аналізу екзистенційної комунікації у філософському дослідженні комунікації в загальних рисах вже була вказана М. І. Бойченком при розгляді освітньої комунікації як одного з важливих варіантів такого конкретного втілення людської самості у комунікації [1, с. 234]. Наше завдання у цій статті – простежити як філософія комунікації Ясперса сприяє розкриттю динаміки становлення множинної соціальної ідентичності. При цьому комунікація постає не просто як предмет дослідження, але й визначає його методологію, якою є комунікативна філософія, першооснови якої і заклав Карл Ясперс.

Вже у своїй праці «Психологія світоглядів» [11], яка вийшла у світ у 1919 році, Ясперс динамізує розуміння суб'єкта і тим самим надає особистості як суб'єкту відкритого характеру невпинної творчості самої себе. Здавалося би, цю ідею зустрічаємо ще у характеристиці трансцендентального суб'єкта Йогана Фіхте [6], у радикалізації свободи творчості цього суб'єкта у філософії Фрідріха Шелінга [8] та вченні про невпинне самостановлення свідомості як духу у його переходах від суб'єктивного до об'єктивного і далі до абсолютного у Георга Гегеля [3]. Однак, саме Ясперс наголошує на сутнісній значущості емпіричного розмаїття самотворення суб'єкта, на неможливості втиснути результати цього самотворення у жодні теоретичні схеми: «Це має вигляд так, що непізнаваний у собі суб'єкт неначе рухається навсібіч в об'єктивному, шукаючи, створюючи

та формуючи його» [11, с. 50–51]. Але це розмаїття емпіричних проявів творчості людської суб'єктності для Ясперса не є предметом для позитивістської класифікації – навпаки, сутність цього емпіричного розмаїття полягає у її принциповій мінливості, а отже й незавершеності у своєму становленні, відкритості: «Від статичного елементів ми потрапили у динамічне сил, від нерухомого до рухливого, від ізольованого до цілісного, від прояву до того, що лежить в основі, від моментного до особистого, всецілого» [11, с. 51]. Ясперс вбачає такі духовні цілості не лише у людині, але у соціальних та історичних індивідах, тобто соціальних групах і народах, однак все ж пріоритетним предметом його дослідження завжди залишається особистість.

Свобода є ключовим поняттям у Карла Ясперса у його роботі «Філософія», причому особливу увагу розгляду свободи він приділяє у другому її томі під назвою «Просвітлення екзистенції». Саме у розділі третьому першої основної частини цього тому «Комунікація», автор вдається до розкриття самого змісту філософського поняття комунікації, при цьому свободу Ясперс розглядає як один з найважливіших і невід'ємних елементів, завдяки яким можлива сама комунікація. З іншого боку, саме у комунікації і розкривається у найвищій мірі і у своїй повноті свобода людини. Як би там не було, свобода уможливує саму суть буття людини у комунікації, в той час, як можна зауважити, що поняття «свобода» і «комунікація» не лише є ключовими для уможливлення взаємного і оборотного причинового зв'язку, але також і смисловими, і онтичними корелятами. Дійсно, комунікація не може існувати без свободи, але і свобода знаходить своє місце лише в комунікації, таким чином, дані поняття є взаємозалежними онтично, тим не менш, важливим для детермінації комунікації є й розуміння того, що свобода уможливує її сенс та без свободи не було би не лише можливості, але й сенсу говорити про будь-яку комунікацію, для якої свобода є найбільш ключовим елементом, який уможливує її існування та її мету.

Впродовж усього розділу про комунікацію, К. Ясперс звертається до поняття свободи. Як вже було уточнено раніше, свобода є важливою для комунікації, проте комунікація є також важливою для свободи: лише в комунікації кожна особистість як Я отримує себе як самість, та, таким чином, стає вільною через вільну комунікацію з Іншим, яка проявляє себе як зв'язок, який обумовлюється цією свободою, та в цей час має на увазі свободу як вихід, кінцеву мету наприкінці комунікації як процесу. Не можна стверджувати, що свобода є єдиною чи тим більше вичерпною ціллю комунікації, адже Ясперс наголошує, що знати про ціль комунікації неможливо, може бути дуже багато результатів її. Проте, про значущість свободи як кінцевої мети та суті усього перебігу комунікації можна судити по тому, що Ясперс наголошує на тому, що комунікація своїм головним результатом ні в якому разі не має щось матеріальне.

Ясперс досліджує комунікацію саме як інтер-персональну, неопосередковану: для нього важливо наголосити на первинному розумінні комунікації як комунікації екзистенції, яка в свою чергу тісно переплітається з просвітленням екзистенції. Як би там не було, комунікація, свобода та екзистенція є тою тріадою, яка утворюється у їх спільному взаємостосунку

та значною мірою пом'якшує першу жорстку пару залежних одна від іншої категорій комунікації та свободи. Тим не менш, підкреслюючи важливість свободи, автор говорить, що лише завдяки персональній свободі Я, яке може відрізнити себе від інших, отримавши особисту незалежність, воно може мати справжній зв'язок з іншим. Дійсно, таке пояснення видається досить логічним, оскільки якщо би Я було невільним, якщо би воно було заплутане в якихось незрозумілих зв'язках, якщо би Я не усвідомлювало своєї самості, тоді не було би для нього можливості вступити в комунікацію з іншим, оскільки Я би не мало такої можливості а пріорі. Як би тавтологічно це не звучало, лише свобода автономності, тобто сама потенція бути вільним обирати, тобто автономно опиратися на можливість взаємодії як вільного та невимушеного вибору, дає Я шанс обрати спільну належність до свободи разом з Іншим, з яким відбувається первинний вступ до комунікації. Крім того, Карл Ясперс наголошує, що в комунікації людина не просто бере участь, вона абсолютно повністю в ній перебуває. Тобто комунікація для Ясперса є такою собі «домівкою буття», у ролі якої для Гайдегера виступає мова [7].

Тим не менш, чому свобода є ключовою, чому саме в ній збігаються інтереси самості та Іншого, та як саме свобода уможливує комунікацію? Справа у тому, що згідно з Ясперсом, у справжній комунікації Я стає самим собою, проте він говорить про те, що лише будучи собою, Я зможе відкритися разом з іншим, отже важливим є не так можливість бути собою, а саме можливість бути, тобто існувати для комунікації, саме тому Ясперс і говорить про комунікацію екзистенції, та про просвітлення, сенс якого полягає у бутті. Свобода Іншого щодо мене (передусім свобода обирати чи не обирати комунікацію зі мною) є запорукою істинності мого пізнання буття цього Іншого: «Але воля до комунікації має залишатися також волею до комунікації з цим іншим як *чужим*» [12, с. 110]. Отже, будучи вільними, та маючи в собі можливість вибирати через апріорну наявність свободи, яка уможливує в той же час свободу вибору, Я та Інший здобувають можливість самовідкритися як кожен для себе, так і один назустріч іншому. Ясперс пише, що лише з Іншим Я може стати самим собою, та лише разом вони можуть отримати те, чого хоче кожен окремо. Отже, виходить, що навіть перебуваючи у спільному зв'язку, а не просто маючи належність до нього, суб'єкти повинні зберегти свою свободу, ба більше, вони повинні збільшити її, досягнути її повноти і справжнього розкриття, поринувши у самозаглиблення через зв'язок з Іншим.

В певному сенсі можна також говорити і про самотність як про свободу за Ясперсом, оскільки він чітко наголошує на тому, що самотність не є ізолюваністю: самотність є туга за комунікацією, тоді як ізолюваність є відмовою від неї. Самотня людина відкриває себе до комунікації, ізолювана – закриває себе від неї. «Воля до відкритості означає рішучість поставити під питання все раніше здобуте, залишаючи під питанням чи здобуду я завдяки цьому, і як саме, себе самого» [12, с. 81]. Отже, видається очевидним той факт, що будучи самотнім, Я вже має ту свободу, завдяки якій Я може і просто зобов'язане прийняти комунікацію, що саме передбачає відкритість у цій самотності як свободі. Тому самотність є умовою знаходження себе у комунікації,

свобода самотності – це ніби потенція комунікації, тоді як свобода екзистенції актуально реалізується лише у комунікації.

Саме у напруженні між комунікацією як актуальністю та самотністю як потенцією і уможливується буття людини, саме в перехідних моментах відбувається просвітлення екзистенції, як реалізованої можливості бути вільним, як переходу від самотності до зв'язку з іншим – для того аби знайти себе, знову втратити, та через самотність прийти до комунікації, саме тому Ясперс називає комунікацію рухом до самотності.

Сам концепт самоформування Ясперс розробив ще у «Психології світоглядів», у «Філософії» ж він розкриває його глибше і у власне філософському понятійному полі. Але саме у «Психології світоглядів» опукло представлене бачення множинності образів людини, які у комунікації розподіляються у часі та різних стосунках комунікації. У комунікації всі можливі іпостасі людини актуалізуються кожна окремо, тоді як у «Психології світоглядів» Ясперс фіксує саму таку можливість – можливість особистості приймати на себе численні ролі–образи: «Коли людина бачить не лише свій миттєвий стан, але й себе як щось цілісне у минулому і майбутньому, її моментні потуги улагоджуються вкупі у власному існуванні для створення себе як особистості, рівняючись на якісь провідні образи. З усвідомленням власної цілісності як певної, витворюваної сутності, з рефлексією на себе як сукупності усього того, що лежить між народженням і смертю, живе небагато людей і ніхто не живе довго з таким усвідомленням» [11, с. 98]. Далі Ясперс наголошує за допомогою курсиву: «Самоформування може бути також *різноманітним*, як і різновиди *мислимого власного «Я»*» [11, с. 99]. Якщо відійти від ще відчутних тут впливів філософії Гегеля, то отримуємо те множинне онтичне самотворення особистості, яке і намагається описати Ясперс у «Філософії». Звісно, після досвіду знайомства з «Буттям і часом» Гайдегера [7] Ясперс не міг уже писати про онтичний рівень як рівень існування особистості – тут він переходить до аналізу екзистенції, але екзистенція у Ясперса прозора корелюється саме з поняттям особистості з його «Психології світоглядів».

У «Філософії» Ясперс з'ясує, що мало того, що існування самості людини не можливе без існування Іншого, котрий приводить нову самість у світ, виховує, оточує її своєю опікою, допомагає підлаштуватися під суспільні обставини та наділяє її характеристиками, необхідними для успішної самоідентифікації. Інший потрібен самості також, щоб вона могла ступити на свій власний шлях становлення як незалежного індивідууму, особистості з великої літери, який Ясперс називає шляхом «до самого себе». Адже, щоб віднайти цей шлях, людині потрібно спершу вступити в комунікацію з іншими людьми. З психологічної точки зору це відбувається вперше приблизно в три роки – в період, коли дитина вперше протиставляє себе іншим і говорить про себе з точки зору першої особи («Я»).

Між самістю та Іншим існує не лише взаємозалежність тривалістю в життя, але також самість не може бути вільною без Іншого, а Інший без неї, як зауважує Ясперс [12, с. 74]. Доведення цієї точки зору може бути здійснено від протилежного, відштовхуючись від ситуації найбільшої несвободи. Які стосунки між людьми можуть бути визнані як найбільш

позбавлені свободи? Відносини раба і його господаря, які змоделивав ще Гегель, щоправда як стосунки пана і слуги [3, с. 101–104]. Вони розгортаються в умовах морального та фізичного гноблення, в яких людина легко втрачає «людське обличчя». Не зважаючи на те, що такі умови часто без зайвих рефлексій, цілком брутально створюються рабовласником для підкорення волі інших шляхом їх знеособлення, він несвідомо сам потрапляє в їхні тенета й втрачає власну самість. У Ясперса також простежується ця змодельована ситуація [12, с. 95–98], у якій не може бути й мови про екзистенційну комунікацію, яка за визначенням відбувається між рівними людьми і яка є єдиним шляхом, скориставшись яким людина здатна прийти до усвідомлення себе.

Щоб полегшити собі завдання – позбутися емоційної залученості у стосунки з рабами, рабовласники дають цим людям інші імена, якщо взагалі звертаються до них по імені. Й чим довше існують такі стосунки, тим більше підкорена людина втрачає почуття достовірності власного самості поза ними. Страх за своє життя, за життя близьких, втрата власного імені та регулярне фізичне насильство знищують будь-яку віру в те, що можливе інше життя, інші форми спілкування. Важливо зробити акцент на тому, що внаслідок втрати підкореними зв'язку з собою, рабовласник також втрачає себе. Більше не існує його як людини, тепер він ідентифікується лише з виконуваною роллю, що узурпує його самість, щоб не викликати підозри у совісті. Через це він й не може оцінити свої дії як дегуманізаційні, об'єктивно поглянути на ці стосунки, його мислення охоплює пелена – думка про те, що інші люди йому щось винні. Таким чином, в ситуації пригноблення ні одна зі сторін не може закінчити коло саморефлексії, повернутися до самої себе, адже в основі цього повернення має лежати гуманне ставлення до інших.

Навіть найменший сенс комунікації не може бути досягнутим в одних лише перлюкутивах (мовою Джона Остіна [5]), тобто творення мовою дій – як це здається рабовласникам, що тільки й знають, як віддавати накази. Адже істинна комунікація відбувається між двома самобутніми особистостями, які взаємно досягають того, чого спочатку кожен хоче досягнути окремо. В умовах же несвободи комунікація набуває форми покручу, оскільки рабовласник думає, що її сенс розкривається в його власному висловлюванні й не потребує іншої відповіді, окрім прийняття і покорі. Розраховувати на звільнення в такій ситуації може тільки пригноблений, адже саме в нього відібрали свободу. Дарма сподіватись, що таке звільнення може прийти від самих пригноблювачів, оскільки вони осліпли для сприйняття рабів як людей. Потрібна постать «лікаря», який дивиться на цю ситуацію ззовні і може надати як її об'єктивну оцінку, так і слушні рекомендації щодо її виправлення. Такий досвід Ясперс не лише спостерігав у молодості, але й сам у цей період свого життя мав практику психіатра, яка сформувала його первинне уявлення про необхідність зовнішньої індукції, наставництва щодо пацієнта – у праці «Загальна психопатологія» [10]. Але вже у «Філософії» Ясперс долає цю асиметрію у комунікації. Не дарма Ясперс писав: «Я не можу стати самим собою, якщо інший не хоче бути самим собою; я не можу бути вільним, якщо не вільний інший, не можу мати достовірності себе самого, якщо не маю також достовірності іншого» [12, с. 60].

Все, що самість може думати про себе, про світ, про іншого, вона втілює і висловлює в мові. Комунікація – це завжди певний процес передачі і прийому інформації. Беззаперечним є те, що в умовах співіснування з іншими людьми акт комунікації є найважливішою умовою такого спільного буття в єдиному полі, утвореного особливими історичними, культурними, соціальними та іншими передумовами. Комунікація – фундамент людського буття.

Отже, ми розглядаємо спілкування як процес, за якого ми можемо сприймати себе та інших, але найголовніше – розуміти та бути зрозумілими. Зрештою, постає питання пояснення тих ситуацій, за яких розмова начебто є, а комунікації немає. Кожен стоїть на власній думці, або що ще гірше – власну думку не висловлює.

Таким чином постає питання розрізнення справжньої (екзистенційної) і несправжньої комунікації. В пізнавальній діяльності є схильність проводити дистанцію між суб'єктом, що пізнає, і об'єктом, який є метою для першого, предметом спрямованості його свідомості і способом застосування пізнавальних сил. Ясперс підкреслює той момент, що, по суті, в несправжній комунікації стосунки самості з Іншим вибудовуються за схемою: суб'єкт–рідч. За таких умов речі можуть змінюватися, самість може забувати їхні імена, чи не розрізняти їх, а її вимоги до них будуть цілком чіткими і конкретними. Однак, несправжня комунікація також є необхідною умовою спільного співіснування людей, вимагає свідомого розуміння один одного. В даному контексті мова може йти не тільки про повсякденну комунікацію в певній ситуації, а й про комунікацію як передачу досвіду поколінь та традицій. Тут неможливо постійно переживати винятковість ситуації комунікації, бути повністю, до глибини своєї сутності бути ангажованим повсякденними і рутинними актами у комунікації. Ці акти переважно навіть не усвідомлюються.

Протилежною характеристикою володіє справжня комунікація, або екзистенційна. Екзистенційна комунікація – це зв'язок, що виникає між двома спрямованими одна на одну екзистенціями («Я» і «Я»). Кожне «Я» усвідомлює саме себе, протиставляє себе іншим «Я» та власному світу і тим самим отримує незалежність та свободу. Головна умова екзистенційної комунікації – це те, що кожне Я усвідомлює себе як самість, як незамінне та унікальне існування.

Ясперс наголошує, що тільки завдяки іншому в екзистенційній комунікації є можливість справжнього осягнення людини як екзистенції: «Екзистенція в своїй первинності являється в актах комунікації, що має стосунок тільки до неї одної» [12, с. 59], «я приречений спорожніти, якщо я буду тільки я» [12, с. 60]. У його філософії співбуття з Іншим стає однією з головних характеристик людського буття і умовою виявлення його автентичності. Жоден з тих, хто вступає в таку комунікацію, не чекає наперед чогось певного, не вирішує за іншу людину, що вона має говорити і як ставитися до інших – кожен є відкритим. Однак така відкритість породжує ризик. Непідготовленого вона ранило чи взагалі виявляється для нього неможливою, адже може потребувати зміни чи втрати усталених поглядів про себе та світ, що утворило неправдиву самість: «В саморозкритті я втрачаю себе (як наявне емпіричне існування), щоб знайти себе (як можливу

екзистенцію): в замкненості я зберігаю себе (як емпіричний склад особистості), але неодмінно повинен втратити себе (як можливу екзистенцію)» [12, с. 68–69]. Тому кожен має вибір – або відкритися іншим та віднайти свою екзистенцію, або залишитися незмінним, але несправжнім і невідомим навіть для самого себе. Воля до замкненості – не ризикує, бо приймає своє так-буття як вічне своє буття – незмінне. Ясперс неодноразово звертається до ідеї про те, що на самоті неможливо для людини здійснити своє саморозкриття, процес самореалізації своєї сутності для людини можливий тільки у комунікації з Іншим. Самість, як індивід, не відкрита і не дійсна сама для себе.

Процес саморозкриття в реалізації – це «любляча боротьба» [12, с. 69] – боротьба індивідів за свою власну екзистенцію і водночас за екзистенцію інших людей – щонайменше тих, з ким вони здійснюють безпосередню комунікацію. Боротьба відкрита, без влади та переваги один над одним, солідарна, така, що не розділяє, а поєднує; кожен проникає разом з іншим вглиб самого себе. Це «боротьба єдино лише за істину» [12, с. 70] – за істину спільної екзистенції. У кінці ХХ століття цю ідею боротьби як розкриття власної сутності розвиває Аксель Гонет у своїй праці «Боротьба за визнання» [14]. В цій боротьбі знищуються відчужені форми буття людства – догми, ідеали. Це відчуження необхідне для того, щоб на цьому ґрунті відновити справжнє буття людини, а саме її екзистенцію. Таким чином, самість розкривається у комунікації, але не просто як певна самотність, тобто як самотність, але постійно мінлива сукупність образів–проявів цієї самотності у комунікації.

Зрештою, екзистенційна комунікація – це постійний неперервний процес. Це боротьба, що ніколи не знатиме кінця. Щоб стати самістю, потрібно вступити в процес, де один розкривається для іншого, щоб разом вирушити в плавання: «Самотність в полярності самотності і комунікації потребувало положення: я можу бути самим собою, тільки якщо інший разом зі мною буває самим собою в процесі розкриття» [12, с. 83]. Таким чином, комунікація стає засобом здобуття свободи, а спілкування з Іншим є єдиним способом виявлення моєї екзистенції спершу для іншого, а через нього і для мене самого.

У подальших своїх працях Карл Ясперс також розглядає комунікацію як умову екзистенції людини, але відтепер екзистенційну комунікацію розглядає як умову усіх інших видів комунікації. Зокрема, в лекціях, які були опубліковані згодом як праця під назвою «Філософська віра» він зазначає, що «екзистенція осягає себе лише в спільноті з іншою екзистенцією» [13, с. 442], а це можливо тільки в комунікації (за висловом Ясперса, розум є «тотальна воля до комунікації» [13, с. 442]). Людина існує, усвідомлюючи буття іншої людини, знаходячи в ній ту дійсність, з якою вона може об'єднатися в розумінні та спілкуванні – у зовсім різних, але в усіх суспільних взаєминах. Для Ясперса є дуже важливим те, що для людини за умов суспільного пригнічення екзистенційна комунікація нівелюється, знищується соціальною масою, творення екзистенційної комунікації – це шлях протистояння масі, її всезагальності і знеособленості, це шлях до істини. Про це Ясперс пише у своїй праці «Духовна ситуація часу» [9]. Німецький філософ відзначає, що людина в часі не може володіти істиною, і тільки комунікація

«являє собою образ відкриття істини в часі» [13, с. 442]. Актуальність екзистенційної комунікації в розумінні Ясперса обумовлена тим, що тільки така комунікація може бути витоком збереження для майбутнього скарбниці історичного розвитку.

Здобуття самотності постає у Карла Ясперса як комунікативний процес. Такий підхід розкриває важливі перспективи для аналізу не лише причин утворення множинної соціальної ідентичності, але й для з'ясування механізмів її самовідтворення і розвитку. З іншого боку, тему становлення особистості у комунікації і завдяки комунікації розробляли у подальшій німецькій філософії передусім Юрген Габермас [2] та Ніклас Луман [4]. Втім, значною мірою їхній розвиток комунікативної філософії відбувався незалежно від дослідження феномену множинної соціальної ідентичності. Виявити сутнісний зв'язок між цими двома напрямками у сучасній соціально-філософській думці – завдання ближчої перспективи для сучасних дослідників.

Список використаних джерел

1. Бойченко, М.І., 2017. 'Цінності і функціональні завдання освітньої комунікації в сучасному університеті: філософське осмислення', *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, К.: ВІР УАН, Вип.116, с.233–240.
2. Габермас, Ю., 2005. 'Залучення іншого: Студії з політичної теорії', [переклад з нім.: А. Дахній], Львів: Астролябія, 416 с.
3. Гегель, ГВФ., 2000. 'Феноменологія духа', [пер. с нем. Г. Г. Шпета], М.: Наука, 495 с.
4. Луман, Н., 2007. 'Социальные системы. Очерк общей теории', [пер. с нем. И. Д. Газиева; под ред. Н. А. Головина], СПб.: Наука, 648 с.
5. Остин, Дж., 1999. 'Избранное', [пер. с англ. Л. Б. Макеевой, В. П. Руднева], М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 336 с.
6. Фихте, И.Г., 1993. 'Основа общего наукоучения', [пер. с нем. В. Волжского], Фихте И. Г. Сочинения: В II-х тт., Т.1, СПб.: Мифрил, с.65–337.
7. Хайдеггер, М., 1997. 'Бытие и время', [пер. с нем. В. В. Библихина], М.: Ad Marginem, 451 с.
8. Шеллинг, ФВИ., 1987. 'Система трансцендентального идеализма', [пер. с нем.], Шеллинг Ф. Соч.: В 2 т, Т.1. / Пер. с нем. М. И. Левиной, М.: Мысль, с.227–489.
9. Ясперс, К., 1994. 'Духовная ситуация времени', [пер. М. И. Левиной], Ясперс К. Смысл и назначение истории, Изд. второе, М., с.287–418.
10. Ясперс, К., 1997. 'Общая психопатология', [пер. с нем. Л. О. Аюпяна], М.: «Практика», 1056 с.
11. Ясперс, К., 2009. 'Психология світоглядів', [пер. з нім. О. Кислюка та Р. Осадчука], К.: Юніверс, 464 с.
12. Ясперс, К., 2012. 'Философия. Книга вторая. Просветление экзистенции' [пер. с нем. А. К. Судакова], М.: Канон+, 448 с.
13. Ясперс, К., 1991. 'Философская вера', [пер. с нем.], Ясперс К. Смысл и назначение истории, М.: Политиздат, с.420–508.
14. Honneth, A., 1994. 'Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte', Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 301 s.

References

1. Boychenko, M.I., 2017. 'Cinnosti i funkcional'ni zavdannja osvith'oi' komunikacii' v suchasnomu universyteti: filosof's'ke osmyslennja (Values and functional problems of educational communication in modern university: philosophical comprehension)', *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac'*, K.: VIR UAN, Vyp.116, s.233–240.
2. Habermas, Ju., 2005. 'Zaluchennja inshogo: Studii z politychnoi' teorii' (Engaging the other: Political studies studios)', [pereklad z nim.: A. Dahnij], L'viv: Astrolyabija, 416 s.
3. Hegel', GVF., 2000. 'Fenomenologija duha (Phenomenology of the spirit)', [per. s nem. G. G. Shpeta], M.: Nauka, 495 s.
4. Luman, N., 2007. 'Social'nye sistemy. Ocherk obshhej teorii (Social systems. Essay on general theory)', [per. s nem. I. D. Gazieva; pod red. N. A. Golovina], SPb.: Nauka, 648 s.

5. Ostin, Dzh., 1999. 'Izbrannoe (My Favorites)', [per: s angl. L. B. Makeeev, V. P. Rudneva], M.: Ideja–Press, Dom intellektual'noj knigi, 336 s.
6. Fihte, I.G., 1993. 'Osнова obshhego naukouchenija (The basis of general science)', [per: s nem. V. Volzhskogo], Fihte I. G. Sochinenija: V II–h tt., T.I, SPb.: Mifril, s.65–337.
7. Hajdegger, M., 1997. 'Bytie i vremja (Being and time)', [per: s nem. V. V. Bibihina], M.: Ad Marginem, 451 s.
8. Shelling, FVI, 1987. 'Sistema transcendental'nogo idealizma (The system of transcendental idealism)', [per: s nem.], Shelling F. Soch.: V 2 t, T.I. / Per: s nem. M. I. Levinoj, M.: Mysl', s.227–489.
9. Jaspers, K., 1994. 'Duhovnaja situacija vremeni (The spiritual situation of time)', [per: M. I. Levinoj], Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii, Izd. vtoroe, M., s.287–418.
10. Jaspers, K., 1997. 'Obshhaja psihopatologija', [per: s nem. L. O. Akopjana], M., «Praktika», 1056 s.
11. Jaspers, K., 2009. 'Psihologija svitogljadiv (General psychopathology)', [per: z nim. O. Kysljuka ta R. Osadchuka], K.: Junivers, 464 s.
12. Jaspers, K., 2012. 'Filosofija. Kniga vtoraja. Prosvetlenie jekzistencii (Philosophy. The second book. Enlightenment of existence)' [per: s nem. A. K. Sudakova], M.: Kanon+, 448 s.
13. Jaspers, K., 1991. 'Filosofskaja vera (Philosophical faith)', [per: s nem.], Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii, M.: Politizdat, s.420–508.
14. Honneth, A., 1994. 'Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte', Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 301 s.

Shevchenko Z. V., Candidate of Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Relational Studies Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Ukraine, Cherkasy), shevchenko.zoe@gmail.com

Freedom to gain self in communicating with the Other in Karl Jaspers' philosophy

The article reveals the importance of the communicative approach to the understanding of multiple social identity. An example of Karl Jaspers' philosophy has demonstrated that openness to communication is the key to the openness of self to constant variational self-design. Relationships with the Other appear as critically dependent on the freedom of both participants in communication – self and the Other. In «Psychology of worldviews» Jaspers focuses on the dynamism and multidimensionality of self. In «Philosophy» Jaspers discovers the critical dependence of these qualities of self on human participation in existential communication. Existential communication reveals the inexhaustible potential of a person to create new social connections and to consolidate in these connections new images of self. The most vivid existential communication is revealed in love-struggle, when love for another person forces self into the struggle to identify true being – one's own and another person.

Keywords: self, multiple social identity, communication, existential communication, freedom.

УДК 1:930.19 (043.5)

Айтов С. Ш.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
філософії та соціології, Дніпропетровський
національний університет залізничного
транспорту ім. академіка В. Лазаряна
(Україна, Дніпро), aytovspartak@gmail.com

ГЕРМЕНЕВТИЧНА СОЦІАЛЬНО–ГУМАНІТАРНА ІНТЕНЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ В. ДІЛЬТЕЯ ТА СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

Дана стаття присвячена аналізу формування герменевтичної соціально–гуманітарної інтенції філософського пізнання у працях В. Дільтея. Досліджено вплив даної інтенції на розвиток суспільно–гуманітарних вимірів сучасної філософії історії. Проаналізовано вплив суспільних та людських горизонтів філософської творчості німецького мислителя на когнітивну динаміку формування герменевтичної інтенції та її пізнавальне значення для розвитку гуманітарних аспектів філософських наук. Показано напрями та перспективи методологічної дії антропологічних аспектів теоретичних підходів, створених у просторі концепцій філософії В. Дільтея, на науки суспільно–гуманітарної сфери. Розглядаються напрями інтелектуальної

дії людиновимірних аспектів філософських розвідок німецького мислителя на розвиток методологічних підходів у процесах розуміння минулих епох. Виокремлено шляхи застосування теоретичних надбань герменевтичної соціально–гуманітарної інтенції філософського пізнання В. Дільтея на реалізацію когнітивних можливостей модерної філософії історії.

Ключові слова: В. Дільтей, філософія історії, філософське пізнання, соціально–гуманітарні науки, герменевтика, інтенції.

Актуальність статті та її проблематики пов'язана із значущістю сучасних філософських, зокрема, філософсько–історичних концепцій, особливо їх людських горизонтів, для досягнення багатовимірної соціально–культурної динаміки доби глобалізації.

Проблемою роботи є аналіз сутності соціально–гуманітарних аспектів філософської думки. Мета роботи полягає у інтелектуальній реконструкції та осмисленні герменевтичної соціально–гуманітарної інтенції філософського пізнання, яка була сформована у дослідженнях В. Дільтея, та її впливу на розвиток модерних концепцій філософії історії.

Основними джерелами даної праці виступають філософські розвідки німецького мислителя, у яких проаналізовано когнітивні особливості соціогуманітаристики й історичного знання. Вельми важливими для осмислення зазначеної проблематики виступають також концепції філософів, які корелюють із теоретичними підходами В. Дільтея у інтелектуальному річизі студій у сфері філософії історії, зокрема Ф. Броделя та М. Вебера.

Концепції німецького мислителя аналізувалися у філософських дослідженнях у різних інтелектуальних площинах. Так, Н. С. Плотніков осмислив сутність та значення основних етапів філософської творчості В. Дільтея [7]. Х. Рікман сфокусував дослідницьку увагу на аналізі інновацій мислителя у розуміння когнітивних особливостей гуманітарних наук [9].

Дж. Оуенсбі проаналізував вплив теоретичних підходів філософа на створення концепцій, які розглядають нарративні зрізи історичного пізнання [8]. І. Стюарт дослідив роль методологічних надбань В. Дільтея у теоретичних пошуках французької філософської та історичної думки середини двадцятого сторіччя [10].

Зазначені наукові праці спрямовані на осмислення філософських концепцій мислителя як, певною мірою, окремого інтелектуального явища. Дана робота орієнтується на студію теорій В. Дільтея як осередку герменевтичної соціально–гуманітарної інтенції філософської думки та важливого чинника методологічного впливу на розвиток людських й суспільно–культурних дослідницьких вимірів сучасної філософії історії. Застосування такого теоретичного підходу сприяє актуальності тематики й змісту праці.

Одним із засновників даної інтелектуальної течії й піонерів аналізу дослідницьких засад соціально–гуманітарного пізнання, зокрема когнітивних основ історичної науки, був В. Дільтей. В універсумі його концепцій й евристичних ідей постанала герменевтична соціально–гуманітарна інтенція філософського пізнання. Дослідження мислителя реалізувалися у інтелектуальному просторі другої наукової революції, яка на межі XIX – XX ст. знаменувала перехід від класичного до некласичного знання.

Ця трансформація позначилась розумінням значущості познаючого та діючого суб'єктів історичних процесів, людини й соціуму. Вона охопила, головним